

Поліщук Юлія Андріївна,

головний спеціаліст відділу електроенергетичного комплексу та економічного аналізу,
Управління паливно-енергетичного комплексу Харківської обласної державної адміністрації,
м. Харків

ORCID 0000-0001-6362-9445

УДК 353:338.2

doi: 10.34213/tp.19.03.16

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО УПРОВАДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті актуалізовано проблеми переходу суспільства до пріоритетного інноваційного напрямку “зелена економіка”. Здійснено порівняльну характеристику зеленої економіки, зеленого зростання та сталого розвитку. Проаналізовано стратегічні пріоритети формування нових зелених напрямів економіки та екологічної трансформації господарства галузей, що існують. Визначено пріоритетні формування державної політики на основі запровадження інноваційних екологічно безпечних технологій, що зможуть забезпечити сталий розвиток суспільства у стратегічній перспективі. Проаналізовано її концепцію як важливий складник соціально-економічного розвитку держави, виявлено її значення для національної економіки. **Ключові слова:** державна політика, вичерпність природних ресурсів; зелена економіка; зелене зростання; сталий розвиток; національна економіка; енергоефективність; енергозбереження.

Постановка проблеми В умовах ресурсної та енергетичної залежності України, коли екологічно шкідливі технології все ще використовуються на застарілих енергоефективних підприємствах, заміна застарілої моделі економіки на зелену є стратегічним пріоритетом розвитку та дає прекрасний шанс країні забезпечити національну безпеку.

Доктрина зеленої економіки в контексті становлення загальнонаціональної стратегії сталого розвитку може розглядатися як найважливіша віха й основа державної політики на принципах екологічнобезпечного розвитку в масштабах єдиного еколого-економічного простору та сталого розвитку на найближчі роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою зеленої економіки займалися низка вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Б. Буркинський, Т. Галушкіна, В. Потапенко, Ю. Костін, О. Чмир. Та з позиції державної економічної безпеки проблему формування зеленої економіки в Україні вивчалось недостатньо глибоко.

Мета статті – обґрунтувати шляхи вдосконалення упровадження зеленої економіки в Харківській області та в Україні.

Виклад основного матеріалу Втілення моделі зеленої економіки передбачає зростання ролі держави і міждержавних органів в економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових екологічних стандартів та технологій більш чистого виробництва, екологізації індустриальних галузей господарства.

Аналіз екологічної політики України стосовно створення екологічних передумов зеленого курсу розвитку держави є складним завданням, адже потребує врахування багатьох факторів та проведення одночасного аналізу нормативно-правових та інституціональних засад втілення екологічної політики, з одного боку, й зрушень і змін у використанні й відновленні природних ресурсів, антропогенному навантаженні, що відбулися за напрямками господарської діяльності та основними складниками навколишнього середовища (атмосферного повітря, ґрунтів, водного середовища, біо- та ландшафтного різноманіття, лісів) – з іншого [1].

© Поліщук Ю. А., 2019

У світовій практиці поряд із зеленою економікою існують концепції зеленого зростання та сталого розвитку. Зауважимо, що їхньою основною метою є забезпечення раціонального використання можливостей навколишнього середовища під час організації господарської діяльності, кожна з яких містить і забезпечення соціальної справедливості. Порівняймо вищенаведені концепції на основі економічного, соціального та екологічного аспектів для більш чіткого розуміння сутності їх (табл. 1).

Проведений аналіз доводить схожість між трьома концепціями. Концепції зеленого зростання і зеленої економіки узгоджуються між собою і передбачають сталий розвиток як кінцеву мету. Ключова відмінність зеленої економіки від зеленого зростання вбачається в рівнях реалізації: перша містить стратегічну реалізацію, спрямовану на системні виклики – найвищий рівень, а друга передбачає екологізацію продуктів, процесів, послуг, технологій – нижчий рівень. Кожна з проаналізованих концепцій передбачає гармонізацію трьох складників: економічного, екологічного та соціального. Теоретичні концепції в реальному економічному житті реалізуються в масштабах світової економіки повільно [6].

Аналіз шляхів озеленення трьох основних секторів економіки підтверджує необхідність розроблення комплексної державної стратегії переходу на зелену економіку. Сьогодні в Україні розробляються лише окремі її аспекти. Найбільш комплексним документом, який покликає збалансувати систему природокористування та інтегрувати положення окремих нормативно-правових актів і цільових програм, є Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р. (Основні засади)

Основними засадами передбачено досягнення таких стратегічних цілей:

- підвищення рівня суспільної екологічної свідомості;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- досягнення безпечного для здоров'я людини стану довкілля;
- інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління;
- припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі;
- забезпечення екологічно збалансованого природокористування;
- удосконалення регіональної екологічної політики [6].

Успіх України в майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення не лише політичної, а й економічної модернізації суспільства загалом, враховуючи, що питома вага інноваційної продукції в нашій країні не перевищує 1 % (цей показник для Фінляндії становить більш ніж 30 %, Італії, Португалії, Іспанії – 10–20 %) від загального обсягу. Україна повинна мати чітку стратегічну лінію свого надійного позиціонування на глобальному та європейському рівнях, яка могла б кореспондуватися зі змінами у світовій економіці. Як показали наслідки світової фінансової кризи, зростання залежності національної економіки від зовнішніх факторів, обмеженість і висока вартість енергетичних ресурсів, необхідність раціонального використання сировинної бази і робочої сили слугують достатнім стимулом для переходу вітчизняної економіки до стандартів екологічно безпечного виробництва та споживання за міжнародними вимогами з метою забезпечення сталого економічного розвитку держави. У реальності Україна за своїм економічним та науковим потенціалом входить до першої п'ятірки країн Європи, а за ефективністю його використання замикає першу сотню країн світу [3].

Порівняльна характеристика
зеленої економіки, зеленого зростання та сталого розвитку

Аспект	Концепція		
	Зелена економіка	Зелене зростання	Сталий розвиток
Економічний	Забезпечує економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних та приватних інвестицій, формування гнучкої економіки, створення нової економічної діяльності	Забезпечує економічне зростання й розвиток; сталий економічний прогрес з урахуванням стану довкілля, більш еластичне, стабільне, кероване якісне економічне зростання за рахунок нових двигунів, зелених технологій, інновацій, нових робочих місць, а не шляхом нарощування ВВП	Наголошує на обмеженні зростання виробництва і споживання в економічно розвинених країнах, підтримка сталого масштабу економіки, розроблення та упровадження нових технологій, зменшення інвестицій у галузі, що експлуатують природу
Соціальний	Передбачає досягнення людством добробуту, соціальної справедливості, кращої якості життя, соціального розвитку, скорочення соціальної нерівності, справедливого доступу до обмежених ресурсів, задоволення потреб жінок і молоді	Передбачає досягнення добробуту, зокрема соціального, забезпечення доступу найбідніших верств населення до основних товарів; задоволення попиту в харчовому виробництві, наданні транспортних послуг, будівництві житла та наданні енергії	Передбачає збереження людського капіталу та скорочення кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів між усіма членами суспільства, досягнення гідного життя та благополуччя
Екологічний	Орієнтується на скорочення екологічних ризиків, дефіциту, викидів вуглекислого газу в атмосферу і забруднення довкілля; на підвищення ефективності використання ресурсів та енергії; на запобігання втрати біорозмаїття та екосистемних послуг у межах екології планети; вимагає від усіх суб'єктів господарювання екологічної відповідальності та обмеження навантаження на екологічну систему	Орієнтується на захист, підтримку та збереження природних активів, створення низьковуглецевого виробництва, ефективного використання меншої кількості ресурсів та енергії, зменшення кількості викидів та мінімізації забруднення і впливу на навколишнє середовище; забезпечення кліматичної та екологічної стійкості; налагодження гармонії між економічними інтересами та станом навколишнього середовища та його охорони	Забезпечує стабільність біологічних і фізичних систем шляхом підтримки використання вторинної сировини, мінімізації кількості відходів, поширення відтворювальних джерел енергії, будівництва очисних споруд, заводів із переробки побутового і промислового сміття, зменшення площ під смітниками

Слід констатувати, що на сьогодні немає універсального рецепту здійснення стратегій зеленого зростання. Перехід до більш зеленої економіки залежить від низки політичних та інституційних умов, рівня розвитку економіки тощо.

Критеріями розвитку зеленої економіки в Україні можна вважати:

1. Динаміку національних та регіональних трансформаційних зрушень у контексті з технологічним рівнем екологічної модернізації.

2. Сучасні реалії економічного зростання крізь призму моделі сталого виробництва та споживання.

3. Тенденції формування демократичних інститутів та ринкової економіки на базі соціальних перетворень.

4. Рівень розвитку суспільного світогляду щодо інноваційних напрямів забезпечення “озеленення” економіки [2].

Однією з основних вимог законодавства у сфері енергозбереження є скорочення витрат паливно-енергетичних ресурсів, що проявляється у зниженні їхніх питомих витрат на виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг.

З метою раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів Управлінням паливно-енергетичного комплексу Харківської обласної державної адміністрації ведеться робота з нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) підприємств та організацій усіх форм власності області незалежно від річного споживання ПЕР [9].

Слід зазначити, що протягом останніх років в області виконувалися заходи середньострокових обласних та районних програм з енергозбереження та енергоефективності. Це дозволило забезпечити щорічну економію енергоресурсів більше 200 тис. тонн умовного палива в усіх галузях економіки та соціальної сфери.

На даний момент у Харківській області ведеться робота з підготовки проектів для фінансування Європейським інвестиційним банком і Фондом регіонального розвитку. Для розгляду та використання коштів Фонду регіонального розвитку було направлено комісії 13 проектів з необхідною документацією загальною сумою фінансування 76 млн 847 тис. грн і 52 проекти з відсутньою документацією на загальну суму 217 млн 675 тис. грн.

У підготовці необхідних проектів взяли активну участь 16 районів (від двох до п'яти проектів) (райони: Первомайський, Куп'янський, Борівський, Ізюмський, Харківський, Золочівський, Красноградський, Сахновщинський). І 12 районів не влучилися в роботу в цьому напрямі (Шевченківський, Близнюківський, Ізюмський, Богодухівський, Вовчанський, Дворічанський, Дергачівський, Золочівський, Коломацький, Краснокутський, Печенізький і Чугуївський).

Розробляються програми з будівництва міні-ТЕЦ на біопаливі. Основні переваги будівництва міні-ТЕЦ у Харківській області такі:

1. Збільшення енергетичної незалежності міста.

2. Відмова від імпортного газу.

3. Можливість зменшення витрат на теплопостачання порівняно з витратами на виробіток тепла на дійових газових котельнях.

4. Тріска деревини та солома, що застосовується як паливо для парових котлів, є відновлюваними джерелами енергії та мають високі екологічні показники роботи міні-ТЕЦ.

5. Використання тріски та соломи дає суттєві конкурентні переваги на ринку виробітку тепла та електроенергії порівняно з паросиловими установками, що використовують традиційні види палива – газ та вугілля.

6. Створення надійного й ефективного джерела теплопостачання з використанням місцевого палива.

7. Забезпечення додаткового вироблення електричної енергії.

8. Забезпечити додаткові робочі місця;

9. Забезпечення економії природного газу обсягом 4,2 млн м³/рік. Забезпечення часткової заміни котельного обладнання, що відпрацювало свій ресурс [5].

Таблиця 2

Будівництво міні-ТЕЦ у Харківській області

Будівництво міні-ТЕЦ	МЕТА ПРОЄКТУ	СУТЬ ПРОЄКТУ	РОЗМІР ІНВЕСТИЦІЙ	Потужність
Вовчанськ	Заміщення 100 % природного газу, що використовується на котельних для теплопостачання м. Вовчанська. Виробництво і продаж НАЕК "Енергоринок" електричної енергії за зеленим тарифом. Продаж квот на шкідливі викиди згідно з Кіотським протоколом.	Будівництво однієї міні-ТЕЦ, що використовує як паливо біопаливо (солону, деревну тріску, пелети, відходи сільгоспвиробництва, стебла кукурудзи і соняшнику, лушпиння соняшнику, їхні суміші в будь-якій пропорції)	Загальна сума інвестицій для будівництва однієї міні-ТЕЦ становить 19 160 млн євро	9,6 МВт
Балаклея	Створення високотехнологічних джерел теплопостачання міст із використанням біопалива і когенераційної технології для вироблення теплової та електричної енергії з метою зменшення використання природного газу і часткової заміни котельного обладнання, що відпрацювало свій ресурс	Визначення оптимального варіанта переходу споживачів до системи теплопостачання від ТЕЦ на прикладі КП БРР "Балаклійські теплові мережі" (реконструкція наявного та будівництво нового джерела і теплових мереж при перерозподілі теплових навантажень між котельнями)	-	2 МВт
Куп'янськ	Заміщення 100 % природного газу, що використовується на котельних для теплопостачання м. Куп'янська. Виробництво і продаж НАЕК "Енергоринок" електричної енергії за зеленим тарифом (0,12 євро/кВт). Продаж квот на шкідливі викиди згідно з Кіотським протоколом	Будівництво міні-ТЕЦ, що використовує як паливо біопаливо (солону, деревну тріску, пелети, відходи сільгоспвиробництва, стебла кукурудзи і соняшнику, лушпиння соняшнику, їхні суміші в будь-якій пропорції)	Загальна сума інвестицій для будівництва однієї міні-ТЕЦ становить 19 160 млн євро	9,6 МВт

У Харківській області на підприємствах машинобудування було розроблено та впроваджено відповідні заходи щодо раціонального використання ПЕР, здійснення роботи із заміни або модернізації застарілого або енергоємного обладнання. Успішно працюють у цьому напрямі такі провідні підприємства, як ВАТ “Турбоатом”, ДП “ХМЗ “ФЕД”, ПАТ “Завод “Південкабель”, ПАТ “Автрамат”, ПАТ “Харківський верстатобудівний завод”, ПАТ “Харківський підшипниковий завод” та ін. [7].

Основними заходами, які було впроваджено згідно з розробленими технічними планами, є застосування новітніх систем обліку теплової та електричної енергії, реконструкція систем опалення, систем тепло-, водопостачання, заміна ламп розжарювання на сучасні енергоощадні лампи, встановлення енергоощадних котлів тощо.

У більшості регіонів України відбулося збільшення частки обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлюваних джерел енергії (до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні за звітний період), щодо відповідних показників попереднього року.

За підсумками 2017 р. лідерами за впровадженням енергоощадних та альтернативних джерел енергії в Україні стали Харківська (30,4 %), Дніпропетровська (29,6), Кіровоградська (27,8) Рівненська (27,7), Волинська (25,9 %) області.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Формування державної політики щодо впровадження зеленої економіки в Україні вимагає реалізації комплексу заходів, які, на нашу думку, має бути спрямовано:

1. На державні та приватні інвестиції в “зелене виробництво”.
2. Обмін екотехнологіями між країнами.
3. Цільову державну підтримку досліджень і розробок, пов’язаних зі створенням екологічно чистих технологій.
4. Податково-бюджетні реформи – розроблення й впровадження відповідних екологічних податків за принципом “забруднювач платить”.
5. Запровадження субсидій на екологічне виробництво та відповідне скасування на ресурсомісткі виробництва.
6. Усунення торговельних бар’єрів для екологічних товарів і послуг.
7. Координацію та взаємодію з бізнес-сектором.
8. Формування менталітету як суспільного, так і громадського в напрямі зеленого зростання.

Державна економічна політика, зокрема регіональна економічна політика, має включати цілі, пов’язані з вказаними вище напрямками, а також передбачати дієві механізми реалізації комплексу заходів щодо освітнього, наукового, інноваційного, інвестиційного та законодавчого забезпечення, інформаційної, організаційної та іншої підтримки формування зеленої економіки як в країні так і в регіонах із відповідними територіально-ресурсними аспектами.

Таким чином, уможлиблюється закладання фундаменту для нової зеленої економіки, що дозволить ефективніше використовувати природний і фінансовий капітали уже в найближчому майбутньому в масштабах не лише країни, але й її регіонів.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є. “Зелена” економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія / за ред. Б. В. Буркинський. Одеса : ІПРЕЕД НАН України ; Саки : Підприємство “Фенікс”, 2011. 348 с.
2. Галушкіна Т. П., Білоконь В. М., Яцков А. В. “Зелена” стратегія регіону в контексті наповнення регіональних планів дій з охорони довкілля. Вісник Нац. ун-ту водного господарства та природокористування : зб. наук. пр. Рівне, 2012. Вип. 3 (59). С. 58–60.
3. Галушкіна Т. П. “Зелений” вектор розвитку економіки України. Економіст : електрон. наук. фак. вид. 2011. № 11. URL: <http://ua-ekonomist.com/6-zelenyj-vektor-rozvytku-ekonomiky-ukrayiny.html>.
4. Галушкіна Т. П., Мусіна Л. О., Хумарова Н. І. Національна політика “зеленого” зростання в Україні / Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса, 2012. 271 с.
5. Довідка про енергетичний потенціал Харківської області. URL: <https://kharkivoda.gov.ua>.
6. Квач Я. П., Фірсова О. Г., Борисов К. В. “Зелена економіка”: можливості для України. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/12.pdf>.
7. Костін Ю. Д., Пустовий О. Д. Енергозбереження та енергоефективність: основні напрями розвитку машинобудівного комплексу в ринкових умовах. Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит : общегос. науч.-производ. и информ. журн. / Нац. агентство по вопросам обеспечения эффективного использования энергетических ресурсов. 2014. № 9. С. 10–19 URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
8. Латинін М. А., Пастух М. А. Наукові та теоретико-правові засади державної економічної політики регіонального розвитку. Державна економічна політика регіонального розвитку : монографія / за заг. ред. д.держ.упр., проф. М. А. Латиніна. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2017. 240 с.
9. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua>.
10. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах “зеленої економіки” : монографія / Нац. ін-т стратег. досліджень. Київ : НІСД, 2012. 359 с.

References

1. Burkynskyy, B.V., Halushkina, T.P., Reutov, V.Ye. (2011). “Zelena” ekonomika kriz pryзму transformatsijnykh zrushen v Ukraini. B. V. Burkynskyy (Ed.). Odesa: IPREED NAN Ukrainy; Saky: Pidpryiemstvo “Fieniks” [in Ukrainian].
2. Halushkina, T.P., Bilokon, V.M., Yatskov, A.V. (2012). “Zelena” stratehiia rehionu v konteksti napovnennia rehionalnykh planiv dij z okhorony dovkillia. Visnyk natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia: zb. nauk. pr., issue 3 (59), 58–60. Rivne [in Ukrainian].
3. Halushkina, T.P. (2011). “Zelenyj” vektor rozvytku ekonomiky Ukrainy. Ekonomist: elektron. nauk. fakh. vyd., 11. URL: <http://ua-ekonomist.com/6-zelenyj-vektor-rozvytku-ekonomiky-ukrayiny.html> [in Ukrainian].
4. Halushkina, T.P., Musina, L.O., Khumarova, N.I. (2012). Natsionalna polityka “zelenoho” zrostannia v Ukraini / In-t problem rynku ta ekon.-ekol. doslidzh. NAN Ukrainy. Odesa [in Ukrainian].
5. Dovidka pro enerhetychnyj potentsial Kharkivskoi oblasti. URL: <https://kharkivoda.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Kvach, Ya.P., Firsova, O.H., Borisov, K.V. (2015). “Zelena ekonomika”: mozhlyvosti dlia Ukrainy. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/12.pdf> [in Ukrainian].
7. Kostin, Yu.D., Pustovij, O.D. (2014). Enerhozberezhennia ta enerhoefektyvnist: osnovni napriamy rozvytku mashynobudivnoho kompleksu v rynkovykh umovakh. *Enerhosberezhnye. Enerhetyka. Enerhoaudit: obschegos. nauch.-proyzvod. y ynform. zhurn. / Nats. ahenstvo po voprosam obespecheniya efektyvnoho yspolzovanyia enerhetycheskykh resursov.* 9, 10–19. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
8. Latynin, M.A., Pastukh, M.A. (2017). Naukovi ta teoretyko-pravovi zasady derzhavnoi ekonomichnoi polityky rehionalnoho rozvytku: Derzhavna ekonomichna polityka rehionalnoho rozvytku. M.A. Latynin (Ed.). Kharkiv : Vyd-vo KRI NAPA “Mahistr” [in Ukrainian].
9. Official website of the Kharkivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. URL: <https://kharkivoda.gov.ua> [in Ukrainian].
10. Potapenko, V.H. (2012). Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrainy na zasadakh “zelenoi ekonomiky”. Nats. in-t strateg. doslidzhen. Kyiv : NISD [in Ukrainian].

Polishchuk Yu. A., Chief Specialist of the Electric Power Complex and Economic Analysis,
Department of the Fuel and Energy Complex of the Kharkiv Regional State Administration, Kharkiv
ORCID 0000-0001-6362-9445

IMPROVEMENT OF THE STATE POLICY ON IMPLEMENTATION OF THE GREEN ECONOMY IN UKRAINE

The concept of “green economy” adopted by the world community is designed to ensure the harmonization of the three components of sustainable development – economic, social and environmental. “Green Economy” is not just a possibility but a compulsory way of development for all countries and nations if they want to ensure a secure future for their citizens. The transition to a green economy has a long and difficult path, but today a number of advanced economies and developing countries (USA, Germany, Japan, Denmark, Republic of Korea, Mexico, China, the Republic of Namibia, etc.) demonstrate leadership by adopting green economic strategies.

In this paper actualized problems in the transition of society to priority innovation areas “green” economy. It has been noted comparative characteristic: “green” economy, green growth and sustainable development. Analysis of strategic priorities for the formation of new “green” areas of economics and environmental management transformation of existing industries. Pointed technically feasible potential of renewable energy as a practical mechanism to ensure economic security in terms of threats to resource depletion. The priority public policy based on the introduction of innovative environmentally sound technologies that will ensure the sustainable development of society in a strategic perspective. innovative environmentally sound technologies that will ensure the sustainable development of society in a strategic perspective. The author analyzes the concept as an important component of socio-economic development of the state, shows its importance to the national economy. Strategic priorities involvement of the Ukrainian regions’ green economics potential as the basis for the formation of “growth points” and “economic development areas” at the local and regional level has been reasonable.

In paper it is proved that the development of green economics contributes to solve several system problems of the regions in Ukraine: reduces energy production, stimulates the transition to alternative energy, which creates jobs and improves the quality of life in the regions.

Key words: state policy, exhaustion of natural resources, green economy, green growth, sustainable development, national economy, energy efficiency, energy saving.

Надійшла до редколегії 26.07.2019 р.